

Geopolitika i suvremeni geopolitički položaj Hrvatske

PETAR KUREČIĆ*

Sažetak

Geopolitika je nastala kao pogled na svijet koji je promatrao utjecaj geografskih faktora na politiku. Suvremena geopolitika znanstvena je disciplina i istražuje odnose između prostora, moći i stanovništva. Geopolitički položaj jedna je od najvažnijih geopolitičkih kategorija. Geopolitički položaj uvijek je imao važan utjecaj na položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici. Nakon osamostaljenja Hrvatske, prvi put smo u mogućnosti istraživati njezin samostalan geopolitički položaj. U Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi su se 2000. godine dogodile značajne političke promjene. Stoga treba istražiti novi geopolitički položaj Hrvatske i njegove moguće promjene u budućnosti.

Ključne riječi: geopolitika, geopolitički položaj, Hrvatska

Uvod

Spominjanje riječi geopolitika često izaziva negativne konotacije. Posljedica je to bremena iznimno negativnog nasljeđa koje geopolitika nosi iz doba kad je služila kao opravdanje za teritorijalna osvajanja. Geopolitika je nastala kao pogled na svijet koji je promatrao utjecaj geografskih faktora na politiku. Danas je znanstvena disciplina političke znanosti. Istražuje odnos između prostora, moći i stanovništva. Geopolitički položaj dinamična je kategorija i jedna je od najvažnijih geopolitičkih kategorija. Geopolitički položaj mijenja se pod utjecajem faktora koji na njega utječu. Namjera ovog članka je iznijeti osnovne značajke suvremene geopolitike, objasniti značenje geopolitičkog položaja kao geopolitičke kategorije, te primjenom pristupa kritičke geopolitike istražiti suvremeni geopolitički položaj Hrvatske.

* Petar Kurečić je diplomirani politolog i profesor geografije. Završio je poslijediplomski studij geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu.

Suvremena geopolitika

U suvremenom dobu geopolitika se poima kao oblik znanstvenog istraživanja koji kritičkim i objektivnim pristupom istražuje odnos prostor – moć – stanovništvo koji je izuzetno važan u geopolitici. Prostor, moć i stanovništvo u suvremenom su dobu politički organizirani. Političkom organizacijom koja najčešće poprima oblik države, prostor postaje teritorij, moć postaje vlast, stanovništvo postaje nacija.

Razvoj suvremene geopolitike odvija se kroz rad tri grupe geopolitičara koje su razvile svoje pristupe geopolitici. U Francuskoj djeluje nova geopolitička škola u okviru koje djeluju Michel Foucault, Michel Foucher, Yves Lacoste i Jacques Levy. Oni zastupaju politički aktivizam. U Velikoj Britaniji djeluje akademska škola geopolitike s neutralističkim pristupom čiji su predstavnici John O'Loughlin, Geoffrey Parker i Peter J. Taylor. U SAD-u i Velikoj Britaniji djeluje kritička geopolitika koja razvija kritički pristup geopolitici. Njeni predstavnici su John Agnew, Richard Ashley, Simon Dalby, Gertran Dijkink, Klaus Dodds i Gearoid O Tuathail.¹

Kritički pristup najmlađi je geopolitički pristup čija je važnost u suvremenoj geopolitici sve veća. Primjenom kritičkog pristupa nastala je kritička geopolitika kao dio suvremene geopolitike. *Kritička geopolitika* razvila se kao poststrukturalistički i postmodernistički pristup geopolitičkim diskursima. Odgovor je na dotadašnja poimanja geopolitike u uvjetima velikih političkih i društvenih promjena u svijetu: raspad istočnog bloka, političke promjene u Europi i Aziji nastale raspadom komunističkih federacija, odbacivanje državnog socijalizma u nekadašnjim državama istočnog bloka i njihov ulazak u demokratsku tranziciju, proliferacija oružja za masovno uništavanje, terorizam, regionalni i etnički sukobi te proces globalizacije. Geopolitika se poima kao *problem-solving* teorija za konceptualizaciju i praksu vladanja u određenom prostoru. Uzima postojeću strukturu moći kao kontekst unutar kojeg oblikuje konceptualizaciju prostora i procesa te naznačuje osnovne elemente vanjskopolitičkog djelovanja. Dominantna metoda kritičke geopolitike je deklarativna i imperativna.² Kritička geopolitika koristi geopolitički diskurs geopolitike širenja vrijednosti liberalne demokracije (slobodno tržišno gospodarstvo, poštivanje ljudskih i manjinskih prava, sloboda medija, stvaranje sustava kolektivne sigurnosti).

Kritičkim pristupom kritička geopolitika preispituje povjerenje u postojeće strukture nastale prije i za vrijeme hladnog rata. Ove strukture više nisu sposobne odgovarati na izazove koje donosi suvremeno doba. Kritička geopolitika nam nudi proširenu sliku svijeta te u obzir uzima procese globalizacije, informatizacije i društvo rizika (risk-society). Kritička geopoliti-

- 1 Mamadouh, Virginia, "Reclaiming Geopolitics: Geographers Strike Back", *The Journal of Geopolitics*, vol. IV, br. 1-2, 1999, str. 118-138.
- 2 O Tuathail, Gearoid, "Understanding Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society", *The Journal of Strategic Studies*, vol. XXII, br. 2-3, 1999, str. 107-124.

ka je politička praksa i geopolitika. Proučava suvremene geopolitičke uvjete koji utječu na stvaranje državnih politika. Ima mnogo bolje razumijevanje geopolitičke problematike i shvaćanje države i njena djelovanja.³

Kritička geopolitika geopolitiku dijeli na formalnu, praktičnu, popularnu i strukturalnu. Formalna geopolitika istražuje geopolitičku misao i tradiciju primjenom novog pristupa. Istražuje šire uvjete u kojima je nastalo neko mišljenje i djelovanje, geopolitičke figure i poglede stavlja u kontekst uvjeta i vremena u kojem su nastale. Praktična geopolitika odnosi se na svakodnevno upravljanje državom, uključuje praktično geopolitičko promišljanje i konceptualizaciju vanjske politike. Primjenjuju je kreatori i provoditelji vanjskopolitičke aktivnosti. Popularna geopolitika istražuje popularnu kulturu i masovne komunikacije. Bavi se konstrukcijom imidža naroda i prostora i stvaranjem nacionalnog identiteta. Na taj način građani dobivaju vijesti o političkim zbivanjima. Strukturalna geopolitika proučava suvremene geopolitičke uvjete te globalne procese, tendencije i suprotnosti.

Tablica 1. Podjela geopolitike prema sustavu kritičke geopolitike

VRSTE GEOPOLITIKE	OBJEKT ISTRAŽIVANJA	PROBLEMATIKA	ISTRAŽIVAČKI PRIMJERI
formalna geopolitika	geopolitičko mišljenje i geopolitička tradicija	intelektualci, institucije i njihov politički i kulturni kontekst	Halford Mackinder i njegove geopolitičke teorije
praktična geopolitika	svakodnevna praksa u upravljanju državom	praktično geopolitičko promišljanje i konceptualizacija vanjske politike	utjecaj balkanizacije na vanjsku politiku SAD-a prema npr. BiH
popularna geopolitika	popularna kultura, masovni mediji, geografsko shvaćanje	nacionalni identitet, konstrukcija imidža naroda i prostora	uloga masovnih medija u projekciji slike iz BiH u javnost država Zapada
strukturalna geopolitika	suvremeni geopolitički uvjeti	globalni procesi, tendencije i suprotnosti	utjecaj globalizacije, informatizacije i drugih uvjeta na promjenu geopolitičke prakse

Izvor: O'Tuathail, Gearoid, "Understanding Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society", *The Journal of Strategic Studies*, vol. XXII, br. 2-3, 1999, str. 111

3 *Ibidem*

Geopolitički položaj

Geopolitički položaj jedna je od najvažnijih geopolitičkih kategorija. Prostorna lokacija nekoga grada, regije ili države na Zemljinoj površini i odnos prema ostalim gradovima, regijama i državama vrlo je važan faktor u vrednovanju značajki važnih u političkim, gospodarskim ili vojnim pitanjima. Geopolitički položaj kompleksna je kategorija i predstavlja skup geopolitičkih obilježja određene političko-teritorijalne jedinice, najčešće države. Geopolitički položaj nije stalan i nepromjenjiv, već je promjenjiva kategorija koja se mijenja s obzirom na promjene u državi i njenoj okolini koje utječu na geopolitički položaj države. Pojam geopolitičkog položaja izvodi se iz pojma geografskog položaja koji je "promjenjiv odnos neke lokacije, regije ili države prema prirodno-geografskim i društveno-gospodarskim značajkama bliže ili dalje okolice" (Pavić, 1973, 94). Geopolitički položaj je "vrsta geografske lokacije koja u obzir uzima faktore značajne za unutarne političke prilike i još važnije vanjskopolitički položaj određene države. Geopolitički položaj uključuje ocjenu značenja kombinacije geografskih i političkih faktora." (Pavić, 1973, 94)

Geopolitički položaj jedan je od geopolitičkih sadržaja nacionalne sigurnosti. Geopolitički sadržaji obuhvaćaju sve teritorijalno-političke i vojno-geografske ili geostrateške sastavnice povijesno promjenjiva značaja, koje djeluju na stabilnost države u regionalnim, nadregionalnim i globalnim geopolitičkim odnosima. Na državnoj razini geopolitički sadržaji nacionalne sigurnosti su: geopolitički položaj, geostrateški položaj, geoprometni položaj, granični i teritorijalni sporovi, veličina teritorija, oblik teritorija, položaj regije jezgre i glavnoga grada, ostali aspekti.⁴

Geopolitički položaj se po pristupu tradicionalne geopolitike može promatrati kroz 13 značajki. Te značajke su: geografski položaj, pripadnost geozoni, pripadnost vojnim i političkim savezima, smještaj spojne ili kontaktne zemlje, tradicionalni ili suvremeni ekspanzionistički pravci te suvremeni prometni i turistički pravci koji preko neke države (ne)prolaze, političko okruženje, prirodno-geografske značajke, položaj kontinentalne ili maritimne države, razvedenost obale, veličina državnog teritorija, geografska dovršenost, tip granica, oblik teritorija i položaj glavnoga grada.⁵

Kritička geopolitika ne istražuje geopolitički položaj kroz ove značajke. Geopolitički položaj nije samo zbroj značajki već je složena kategorija višeg stupnja. Sadrži geografske faktore koji djeluju na položaj države u međunarodnoj zajednici. Kritička geopolitika objektivnim i kritičkim istraživanjem geopolitičke problematike u teritorijalno-političkoj jedinici (najčešće

4 Klemenčić, Mladen (ur.), *Atlas Europe*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1997, str. 263-267.

5 Vučić, Petar, *Politička sudbina Hrvatske*, Mladost, Zagreb, 1995, str. 270.

državi) pokušava razumjeti suvremeni geopolitički položaj neke teritorijalno-političke jedinice, najčešće države. Istražuje utjecaj geografskih faktora na situaciju u državi i njenom okruženju. Kritička geopolitika ne podržava geografski determinizam. Značaj geografskih faktora (posebice prirodno-geografskih) sve je manji. Ne promatra svijet kroz isticanje vojnih faktora, jer u svijetu jačaju sustavi kolektivne sigurnosti koji smanjuju vojne prijetnje.

Kritička geopolitika istražuje geopolitički položaj kroz istraživanje suvremenih geopolitičkih uvjeta (područje strukturalne geopolitike). Geopolitički položaj istražuje kroz istraživanje geografskih faktora, globalnih geopolitičkih struktura, situacije u političkom okruženju države i situacije u samoj državi (stanje demokracije i političkog sustava, stanje gospodarstva, stanje stanovništva koje promatra kroz stajališta i opredjeljenja). Kritička geopolitika istražuje i mogućnosti države u vanjskopolitičkom djelovanju koje proizlaze iz značajki njena suvremenoga geopolitičkog položaja.

Suvremeni geopolitički položaj Hrvatske

Hrvatska je ostvarenjem svoje neovisnosti 1991. godine postala samostalna i suverena europska država. Time je stekla uvjete da se njen geopolitički položaj može početi promatrati na nov način, gotovo neovisno o ostalim teritorijalno-političkim jedinicama s kojima je bila u državnoj zajednici. Nakon izbora 3. siječnja 2000. godine geopolitički položaj Hrvatske je u manje od jednog desetljeća ponovno promijenjen. Hrvatska je izišla iz međunarodne izolacije, poboljšala je svoj međunarodni položaj, ušla u neke europske i euroatlantske programe u koje dotad nije imala pristupa zbog neprihvatljivosti politike koju je provodila stranka na vlasti. Međunarodni položaj Hrvatske danas je povoljan i takav će ostati dok god vlast u Hrvatskoj uvažava kriterije koje pred nju postavlja međunarodna zajednica na čelu sa SAD-om i Europom. Ovi kriteriji obvezni su za sve kandidate za ulazak u europske i euroatlantske integracije. Stoga ih se Hrvatska mora pridržavati, jer je ulazak u integracije najbolji način za ostvarivanje hrvatskih nacionalnih interesa.

Geopolitički položaj države ne može se mijenjati brzinom kojom se mijenja međunarodni položaj države. Geopolitički položaj ovisi o geografskim faktorima koji se gotovo uopće ne mijenjaju, o globalnim geopolitičkim strukturama, političkom okruženju države i situaciji u državi. Odrednice suvremenoga geopolitičkog položaja Hrvatske dijelimo u četiri skupine. Ove odrednice moramo istraživati skupno jer međusobno djeluju jedne na druge.

Geografski faktori prva su skupina odrednica. Čine ih geografski smještaj i geografski položaj Hrvatske, položaj velikih reljefnih cjelina u odnosu na Hrvatsku, regionalna struktura i geoprometni položaj Hrvatske.

Globalne geopolitičke strukture čine drugu skupinu odrednica. Nestankom istočnog bloka nestala je opasnost totalnog nuklearnog sukoba supersila. Uslijedio je nastanak novog svjetskog poretka i ubrzanje procesa globalizacije.⁶ Usprkos tome hijerarhijska organizacija prostora, broj geostrateških područja i geopolitičkih regija nisu promijenjeni. Jedina promjena je pomicanje granica nekih geopolitičkih regija i osjetljivih zona (*shatterbelts*). One sada obuhvaćaju nešto različit prostor.

Političko okruženje države čini treću skupinu odrednica. U slučaju Hrvatske to je srednja i jugoistočna Europa te periferno južna Europa. Hrvatska čini prijelazni prostor između srednje i jugoistočne Europe. U treću skupinu odrednica spadaju: karakter vlasti u susjednim državama, (ne)postojanje graničnih i teritorijalnih sporova, sigurnost i stabilnost susjednih država, mogućnosti suradnje sa susjedima.

Politička situacija u Hrvatskoj čini četvrtu skupinu odrednica. U ovu skupinu odrednica spadaju: karakter vlasti (proeuropska ili izolacionistička), stanje demokracije i ljudskih prava, poštivanje manjinskih prava, stanje političkog sustava, sloboda medija, stanje gospodarstva. Ovo je skupina odrednica na koju izravno mogu utjecati građani Hrvatske na izborima za hrvatski Sabor. Sve odrednice osim stanja gospodarstva mogu se promijeniti promjenom vlasti na izborima. Najbolji primjer je vrlo pozitivna promjena političke situacije u Hrvatskoj nakon izbora 3. siječnja 2000, koja ostaje opterećena naslijeđenim problemima u gospodarstvu.

U skladu s izloženom metodologijom istraživanja geopolitičkog položaja, izložit ću rezultate provedenog istraživanja suvremenog geopolitičkog položaja Hrvatske. Geopolitički položaj istraživan je kroz četiri skupine odrednica koje djeluju jedne na druge. To su geografski faktori, globalne geopolitičke strukture, političko okruženje Hrvatske te politička situacija u Hrvatskoj.

Geografski faktori djeluju stalno i vrlo se sporo mijenjaju. Značajno utječu na stanje i razvoj stanovništva koje obitava u geografskom prostoru na kontaktu više sfera: litosfere, atmosfere i hidrosfere. Prostor u kojem obitava stanovništvo zovemo antroposfera, a stalno naseljen prostor zove-mo ekumena. Hrvatska je dio ekumene. Smještena je u sjevernom umjerenom geografskom pojasu na europskom kontinentu koji se nalazi između Arktičkog oceana, Azije, Sredozemlja i Atlantskog oceana. Hrvatska je dio tri velike reljefne cjeline – Panonske nizine, Dinarida i Jadranskog mora (čiji su dio hrvatski otoci i teritorijalno more kao dio državnog prostora). Hrvatska je također rubno položena u odnosu na jednu veliku reljefnu cjelinu – Alpe. Geografski položaj Hrvatske određuje ju kao državu na dodiru više europskih regija. To su srednja Europa, jugoistočna Europa i, zbog par-

6 Vukadinović, Radovan, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Agencija za komercijalnu djelatnost, Zagreb, 2001, str. 369-404.

ticipacije na Jadranu kao dijelu Sredozemnog mora, južna Europa. Hrvatska ima heterogenu regionalnu strukturu jer se sastoji od tri sastavnice – panonske, dinarske i jadranske Hrvatske. Svaka od tri hrvatske sastavnice nalazi se u različitoj europskoj regiji. Panonska Hrvatska dio je srednje Europe, dinarska Hrvatska dio je južne i jugoistočne Europe, jadranska Hrvatska dio je južne Europe. Zbog heterogenosti i položaja na dodiru velikih europskih regija te participaciji na važnim prometnim pravcima, Hrvatska ima kontaktno-spojni položaj, koji ju čini prostorom povezivanja srednje i južne Europe (Panonska nizina – Jadran) te srednje i jugoistočne Europe (Alpe – Balkan). Geografski i geoprometni položaj komparativna su prednost Hrvatske. Oni mogu nadoknaditi nepovoljnosti s kojima se Hrvatska danas susreće (kriza gospodarstva, nestabilnost dijela političkog okruženja, maleni prirodni resursi). Stoga geografski i geoprometni položaj Hrvatske treba što bolje valorizirati.

Drugu skupinu odrednica čine globalne geopolitičke strukture koje se vrlo sporo mijenjaju. Brzinu njihove promjene mogu povećati velike promjene u međunarodnim odnosima ili političke promjene u nekim geopolitičkim regijama. Globalne geopolitičke strukture najsustavnije je istražio američki geopolitičar *Saul Bernard Cohen*. Rezultate je objavio u nekoliko knjiga.⁷ Cohen je, objedinivši dotadašnje podjele svijeta, napravio novu podjelu svijeta u kojoj je uveo hijerarhijsku organizaciju prostora. Prostor je podijelio na hijerarhijski uređene prostorne cjeline kroz koje se lakše razumiju globalni geopolitički procesi i strukture. Cohen je svijet podijelio na dva geostrategijska područja, euroazijsko-kontinentalno i maritimno. Geostrategijska područja sastoje se od geopolitičkih regija. Geopolitičke regije sastoje se od država i ostalih teritorijalno-političkih jedinica koje se sastoje od svojih regija. Euroazijsko područje ima dvije geopolitičke regije – Heartland i istočna Europa te istočna Azija. Maritimno područje ima pet geopolitičkih regija – Anglo-Amerika i Karibi, maritimna Europa i Magreb, otočna Azija i Oceanija, subsaharska Afrika i Južna Amerika. Osim ovih geopolitičkih regija postoje dva *shatterbelta* ili osjetljive zone – bliskoistočni i shatterbelt jugoistočne Azije, te neovisno geopolitičko područje južne Azije.⁸ Nastankom novog svjetskog poretka koji se stvara od raspada SSSR-a i istočnog bloka, broj geostrateških područja i geopolitičkih regija nije se promijenio. Granice geopolitičkih regija nisu prostorno ograničene. One se pomiču u skladu s većim političkim promjenama u državama regije, koje određuju daljnje orijentacije država. Granice geopolitičkih regija nešto su promijenjene na dodiru geostrateških područja. Hrvatska kao mala država s malo

7 Cohen, Saul B., *Geography and Politics in a World Divided*, Random House, New York, 1963.

Cohen, Saul B., *Geography and Politics in a Divided World*, Methuen, London, 1964.

8 Cvrtila, Vlatko, "Republika Hrvatska – gateway prema jugoistočnoj Europi", *Politička misao*, vol. XXXVII, br. 1, 2000, str. 162.

stanovnika i slabim gospodarstvom u svjetskim razmjerima ne može utjecati na promjenu globalnih geopolitičkih struktura i globalnih geostrateških odnosa. No, globalne geopolitičke strukture mogu utjecati na Hrvatsku. Odnose u globalnim geopolitičkim strukturama danas određuju najmoćnije države, geostrateški igrači. Suvremeni geostrateški igrači su SAD, Rusija, Kina, Francuska i Njemačka.⁹

Male države, među koje spada Hrvatska, moraju naći svoje mjesto u savezima s većim državama i ulaskom u integracije. Hrvatska treba iskoristiti svoj položaj u odnosu na globalne geopolitičke strukture jer se nalazi na dodiru geostrateških područja, geopolitičke regije Heartland i istočna Europa s regijom maritimna Europa i Magreb, te na dodiru europskih regija srednja i jugoistočna Europa. Hrvatska zbog svog položaja može postati *gateway* država prema jugoistočnoj Europi.

Gateway države žele biti gospodarski razvijenije od susjednih država, imaju dobre preduvjete za razvoj turizma, trgovine i prometa. Imaju i dobre uvjete za ostvarivanje gospodarskih, društvenih i političkih veza. *Gateway* države su važni faktori nastanka gospodarske, političke i sigurnosne stabilnosti regije. Nisu vojna prijetnja ostalim državama. Ostvaruju dvostran utjecaj – prema svom okruženju te prema regiji i svijetu. *Gateway* države moraju paziti da ne ostvare dobre veze sa samo jednom velikom silom već trebaju ostvarivati dobre odnose sa svim državama. No, takvu orijentaciju nije lako postići jer se suradnja i povjerenje sporo ostvaruju.¹⁰

Hrvatska također ima priliku postati dio demokratskog mostobrana koji čini zapadna Europa kao mostobran SAD-a u Euroaziji.¹¹ Povezanost Europe i SAD-a je vrlo snažna i najviše se očituje u intenzivnim međunarodnim odnosima prožetim suradnjom i prijateljstvom. Zapadna Europa i SAD čine zonu stabilnosti i sigurnosti što se vidi iz nepostojanja ratnog sukoba od 1945. i postojanju NATO-a. Hrvatska može postati dio Europe koji ima ulogu demokratskog mostobrana i tako se uključiti u europske gospodarske i euroatlantske sigurnosne integracije. Članstvo u tim integracijama najbolji je put ostvarivanja i zaštite nacionalnih interesa Hrvatske.¹² Članstvo u Partnerstvu za mir i kasnije NATO-u je uz vlastitu vojsku jamac opstanka Hrvatske. Današnji odnosi s Europskom unijom i moguće buduće članstvo Hrvatske u njoj najbolji su način za ostvarivanje blagostanja

9 Brzezinski, Zbigniew, *Velika šahovska ploča*, Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999, str. 35-43.

10 Cvrtila, Vlatko, "Republika Hrvatska – *gateway* prema jugoistočnoj Europi", *Politička misao*, vol. XXXVII, br. 1, 2000, str. 164.

11 Brzezinski, Zbigniew, *Velika šahovska ploča*, Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999, str. 52-53.

12 Vitalni nacionalni interesi Hrvatske su: opstanak u miru i slobodi te zaštita neovisnosti, suvereniteta i cjelovitosti, gospodarski prosperitet i blagostanje svih građana, povoljno okruženje i suradnja u regiji, zaštita i promicanje nacionalnih vrednota te očuvanje resursa. Prema: Tatalović Siniša: "Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost Hrvatske", *Međunarodne studije*, vol. I, 2000, str. 53-64.

kroz gospodarski razvoj Hrvatske. Stvaranje povoljnog okruženja Hrvatske može se postići kroz pretvorbu Hrvatske u *gateway* državu prema nestabilnom području jugoistočne Europe. Zaštitu vrednota i očuvanje resursa Hrvatska može ostvariti kroz zajedničko djelovanje na ostvarenju ostalih nacionalnih interesa. U djelovanju prema globalnim geopolitičkim strukturama i geostrateškim igračima, Hrvatska treba poduzimati tri geopolitičke inicijative – europsku (EU, Vijeće Europe, OESS), euroatlantsku (SAD, NATO) i globalnu (UN, Rusija, Kina).¹³ Koordiniranim djelovanjem prema svim subjektima međunarodnih odnosa koji djeluju u međunarodnoj zajednici Hrvatska se treba što bolje prilagoditi novim izazovima koje donosi proces globalizacije, novi svjetski poredak i nove prijetnje nacionalnoj sigurnosti globalnoga karaktera.

Treća skupina odrednica su one koje određuju političko okruženje Hrvatske. Političko okruženje Hrvatske čine Hrvatskoj susjedne države – Slovenija, Mađarska, Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora. Slovenija i Mađarska dio su srednje Europe te kao stabilne demokratske tranzicijske države predstavljaju stabilno i povoljno političko okruženje Hrvatske. Ove države na putu u europske integracije napreduju brže nego Hrvatska te predstavljaju izvor pozitivnih impulsa i promjena. Slovenija je po postignutim rezultatima najuspješnija od svih tranzicijskih zemalja. Mađarska je 1999. postala punopravna članica NATO-a. Slovenija je za Hrvatsku posebno važna jer predstavlja most prema zapadnoj, dijelu srednje i dijelu južne Europe, tj. prema glavnim hrvatskim trgovinskim partnerima i Europskoj uniji. Stoga održanje dobrosusjedskih i prijateljskih odnosa prožetih suradnjom treba biti najvažniji cilj hrvatske politike prema Sloveniji. Na karakter budućih odnosa sa Slovenijom najviše će utjecati rješavanje graničnih sporova. Mađarska kao važan hrvatski trgovinski partner i članica NATO-a treba biti država s kojom Hrvatska treba održavati što bolje odnose. Hrvatska je prirodni izlaz Mađarske na svjetsko more. Ovu ulogu Hrvatska treba vrednovati pružajući Mađarskoj usluge u tranzitu robe. S Mađarskom Hrvatska nema graničnih sporova što je povoljno za razvijanje što boljih odnosa u budućnosti.

Nepovoljno političko okruženje Hrvatske čini dio regije koju nazivamo Balkanom. Regija je određena prema kulturnim i civilizacijskim značajkama. Balkan je kroz povijest gotovo uvijek bio poprište sukoba, a tako je i danas. Suvremeni izazovi sigurnosti Balkana su tradicionalni balkanski konflikti, novi balkanski konflikti vezani uz stjecanje državnosti i novi izazovi sigurnosti koji su neteritorijalni i globalni po svom rasprostiranju, pa tako zahvaćaju i prostor Balkana.¹⁴

13 Cvrtila, Vlatko, "Republika Hrvatska – *gateway* prema jugoistočnoj Europi", *Politička misao*, vol. XXXVII, br. 1, 2000, str. 171.

14 Vukadinović, Radovan, *Sigurnost na jugoistoku Europe*, Interland i HUMS, Varaždin, 2000, str. 136-150.

Srbija, Bosna i Hercegovina te Crna Gora predstavljaju nepovoljno političko okruženje Hrvatske. Upravo iz tih država dolaze moguće vojne prijetnje nacionalnoj sigurnosti Hrvatske: neuspjeh političke, socijalne i gospodarske obnove i raspad Bosne i Hercegovine, teritorijalni sporovi sa susjednim državama, produbljivanje krize u Srbiji i na Kosovu, eskalacija sukoba u Makedoniji i moguće proširivanje na Kosovo, Albaniju i Crnu Goru.¹⁵

Srbija je država s kojom je Hrvatska 1991. vodila rat na svojoj istočnoj granici. Nakon prestanka rata i potpisivanja sporazuma o normalizaciji odnosa 1996. sve do 2000. nisu se zbile nikakve značajnije promjene u odnosima dviju zemalja. Odnosi su ostali obilježeni nepovjerenjem, brojnim neriješanim sporovima i problemima izbjeglica i njihove imovine. Suradnja na gospodarskom polju značajnije je poboljšana tek 2000. nakon smjene vlasti u obje države. Srbija je danas država u kojoj još uvijek vlada nesigurnost i nestabilnost te je povrh toga njeno gospodarstvo u velikoj mjeri uništeno. Hrvatska sa Srbijom treba uspostaviti što intenzivnije gospodarske odnose, jer Srbija predstavlja tržište dvostruko veće od našeg i bila je tradicionalno tržište za našu robu. Objе zemlje mogu imati puno koristi od suradnje na gospodarskom polju. Uz trgovinu, posebnu pažnju treba posvetiti što boljem valoriziranju postojećeg posavskoga koridora kao dijela europskog koridora X. Politički odnosi ostat će slabije razvijeni dok se ne riješe brojni problemi koji ih opterećuju: granični i teritorijalni sporovi, podjela zajedničke imovine, problem izbjeglica, pitanje plaćanja ratne odštete Hrvatskoj itd.

Bosna i Hercegovina je država koja je pretrpjela najgora ratna razaranja u Europi nakon II. svjetskog rata. Podijeljena po etničkim linijama, BiH je početkom 1990-ih pretrpjela agresiju bosanskih Srba kojima je pomagala Srbija. Cilj agresije bilo je razbijanje i podjela države između Srbije kojoj bi pripao veći dio i Hrvatske kojoj bi pripao manji dio teritorija BiH. Ova agresija bila je provedba u djelo namjera srpske geopolitike i naišla je na partnera i u hrvatskoj državnoj politici toga doba, ali ne i u hrvatskom narodu koji je bio prevaren. Nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma 1995. BiH je podijeljena na dva entiteta – bošnjačko-hrvatski i srpski, približno jednake veličine. Posljedice ratnih razaranja, problemi izbjeglica (od kojih se veći dio nije vratio svojim kućama), uništeno gospodarstvo, nepovjerenje među pripadnicima različitih etničkih skupina, stalni pokušaji Hrvata i Srba da se priključe matičnoj zemlji – sve su to prijetnje nacionalnoj sigurnosti, teritorijalnom integritetu i samom opstanku BiH kao države. Ovakva situacija, obilježena nestabilnošću i nesigurnošću, ujedno je i prijetnja nacionalnoj sigurnosti Hrvatske jer će se mogući sukob u BiH vrlo negativno odraziti i na Hrvatsku. Prijetnje sigurnosti Hrvatske nisu izravno vojne, nego gospodarske i humanitarne. Hrvatska mora pomagati opstanak Bos-

15 Tatalović, Siniša, "Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost Hrvatske", *Međunarodne studije*, vol. I, 2000, str. 61.

ne i Hercegovine i njenu daljnju stabilizaciju. Stabilnost i sigurnost BiH ujedno znače i stabilnost i sigurnost Hrvatske, jer je BiH kao nijedna druga država povezana s Hrvatskom brojnim vezama – etničkim, prometnim, gospodarskim i sigurnosnim.

Crna Gora je najmanje nestabilan dio nestabilnog političkog okruženja Hrvatske. U bliskoj budućnosti mogla bi postati dio stabilnog okruženja Hrvatske. Nakon promjene režima u Srbiji, prijetnje opstanku Crne Gore puno su manje. No i dalje postoje prijetnje nacionalnoj sigurnosti Crne Gore – reakcija snaga u Crnoj Gori koje se protive mogućoj neovisnosti, mogući separatizam u općinama koje graniče sa Srbijom ako dođe do neovisnosti, opasnost od albanskog separatizma. Crna Gora s malim brojem stanovnika i slabim gospodarstvom mora tražiti putove svog opstanka u približavanju Europi i suradnji sa susjedima. Crna Gora nije prijetnja nacionalnoj sigurnosti Hrvatske. Hrvatska sa Crnom Gorom treba razvijati što bolje gospodarske odnose. Hrvatska Crnoj Gori može postati *gateway* prema Europi.

Četvrta skupina odrednica odnosi se na političku situaciju u samoj Hrvatskoj. Od promjene režima na izborima 3. siječnja 2000. Hrvatska je značajno izmijenila svoj međunarodni položaj, postala je članicom više organizacija u koje prije nije imala pristupa, postala je otvorena za razne oblike suradnje te izrazila spremnost da se što prije priključi europskim i euroatlantskim integracijama. Politička situacija u Hrvatskoj vrlo se brzo mijenja. Uzroci promjena su: naslijeđeni gospodarski problemi, nestabilnost koalicijske vlasti, socijalni problemi, poziv na rušenje ustavnog poretka koje upućuju militantne skupine desnog opredjeljenja i hrvatska politička desnica. Hrvatska je zbog kriminala i samoubilačke politike izgubila gotovo 10 godina u svome razvoju, u kojima ne samo da nije napredovala nego je izrazito nazadovala na svim poljima društvenog života. Stabilnost i opstanak aktualne vlasti u Hrvatskoj ovisit će o brzini rješavanja gospodarskih problema. Opstanak ili pad aktualne vlasti u Hrvatskoj odredit će sudbinu Hrvatske, ali i njen geopolitički položaj. Hoće li Hrvatska postati dio Europe i njenih integracija? Ili će ponovno postati dio Balkana, izolirana i uništena? O tome će odlučiti birači na sljedećim izborima.

Zaključak

U razvoju geopolitike postoje dva osnovna razdoblja i dva najvažnija pristupa značajna za ova razdoblja. To su tradicionalni i suvremeni geopolitički pristup. Suvremeni pristup danas je dominantan u geopolitici. U okviru suvremenog pristupa najviše se razvija kritički geopolitički pristup. Suvremena geopolitika je znanstvena disciplina čija je glavna zadaća proučavanje odnosa između prostora, stanovništva i moći. Suvremena geopolitika proučava i geopolitičku povijest, dnevno upravljanje državom, popularnu kulturu i medije, te suvremene geopolitičke uvjete.

Geopolitički položaj kao geopolitička kategorija ima veliku važnost za državu i jedna je od odrednica položaja države u međunarodnoj zajednici. Ujedno je i jedan od geopolitičkih sadržaja nacionalne sigurnosti. Suvremeni geopolitički položaj Hrvatske istraživani je kroz četiri skupine odrednica – geografske faktore, globalne geopolitičke strukture, političko okruženje Hrvatske i političku situaciju u Hrvatskoj. Geografski faktori su kroz povijest negativno utjecali na geopolitički položaj Hrvatske, ali sada bi mogli postati hrvatska prednost. Globalne geopolitičke strukture sporo se mijenjaju i na Hrvatsku utječu kontinuirano, ali neizravno. Položaj Hrvatske na dodiru dva velika geostrateška područja mogao bi postati hrvatska prednost ako Hrvatska postane *gateway* država prema jugoistočnoj Europi ili dio demokratskog mostobrana. Situacija u političkom okruženju Hrvatske relativno se brzo mijenja jer se u nestabilnom okruženju neprestano pojavljuju političke krize. Najbrže se dakako mijenja politička situacija u Hrvatskoj. Njen će razvitak ovisiti o rezultatu sljedećih izbora za sastav Sabora i ne može se sa sigurnošću predvidjeti.

Literatura

- Brzezinski, Zbigniew, *Velika šahovska ploča: Američki primat i njegovi geostrateški imperativi*, Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999.
- Cvrtila, Vlatko, "Republika Hrvatska – *gateway* prema jugoistočnoj Europi", *Politička misao*, vol. XXXVII, br. 1, 2000, str. 161-172
- Klemenčić, Mladen (ur.), *Atlas Europe*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1997.
- Mamadouh, Virginie, "Reclaiming Geopolitics: Geographers Strike Back", *The Journal of Geopolitics*, vol. IV, br. 1-2, 1999., str. 118-138
- O'Tuathail, Gearoid, "Understanding Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society", *The Journal of Strategic Studies*, vol. XXII, br. 2-3, 1999, str. 107-124
- Pavić, Radovan, *Osnove opće i regionalne političke geografije, geopolitike i geostrategije I.*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1973.
- Tatalović, Siniša, "Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost Hrvatske", *Međunarodne studije*, vol. I, 2000, str. 53-64
- Vučić, Petar, *Politička sudbina Hrvatske*, Mladost, Zagreb, 1995.
- Vukadinović, Radovan, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog porotka*, Agencija za komercijalnu djelatnost, Zagreb, 2001.
- Vukadinović, Radovan, *Sigurnost na jugoistoku Europe*, Interland i Hrvatska udruga za međunarodne studije, Varaždin, 2000.

Summary

Geopolitics was founded as a world perspective which observed the influence of geographical factors on politics. Contemporary geopolitics is a scientific discipline which explores relations between space, power and population. Geopolitical location is one of the most important geopolitical categories. Geopolitical location was always significantly responsible for Croatia's position in the international community. Croatia has gained independence, so we can explore her independent geopolitical location for the first time. In the year 2000., significant political changes occurred in Croatia and in the Southeastern Europe. It is therefore necessary to explore the new geopolitical location of Croatia and its possible changes that might occur in the future.